

Litterært feltarbejde

En brugsanvisning

Hvordan bedriver man feltarbejde med et litterært fortegn? Det vil jeg forsøge at svare på i denne artikel. Artiklen bygger på de metodiske opdagelser og erfaringer, som jeg har gjort mig i udarbejdelsen af min ph.d.-afhandling om undervisningen på danske forfatterskoler.¹ Afhandlingens empiriske grundlag består hovedsageligt af det feltarbejde, jeg har foretaget på tre danske forfatterskoler siden ph.d.-projektets begyndelse i september 2017: Testrup Højskole, Gladiatorskolen og Forfatterskolen.² Her har jeg foretaget deltagerobservationer og semistrukturerede interviews og har indsamlet dokumenter og elevtekster. Tekstsamtalerne, som er afhandlingens hovedfokus, har jeg optaget med en diktafon og efterfølgende transskriberet. Feltarbejdet har givet mig værdifulde indsigter i forfatterskolernes kollaborative læsepraksis, som foruden min ph.d.-afhandling har dannet udgangspunkt for flere videnskabelige publikationer (se f.eks. Lind 2020a; Lind 2020b) – og nu også denne artikel.

Det er åbenlyst, at den viden om forfatteres sociale læsevaner, mit forskningsprojekt bidrager med, udelukkende er blevet til i kraft af min tværgående metodiske tilgang. Jeg har meget svært ved at forestille mig, hvordan de forskningsmæssige indsigter, jeg har opnået ved hjælp af interviews og deltagerobservationer – og generelt ved bare at være *til stede* på forfatterskolerne – kunne være opnået fra skrivebordet og kun med brug af klassiske litteraturfaglige metoder. Det er imidlertid mindre åbenlyst, hvad der er “best practice” i forhold til at bedrive feltarbejde i et litteraturfagligt øjemed.

Jeg er selvfølgelig ikke den første til at blande litteraturfaglige og etnografiske metoder. En åbenlys inspirationskilde til mit begreb om litterært feltarbejde er for eksempel litteraturforskeren Janice Radway, hvis velrenommerede – for ikke at sige berømte – *Reading the Romance: Women, Patriarchy, and Popular Culture* (1984) netop blander receptionsæstetiske fremgangsmåder med etnografiske feltstudier, og har inspireret ikke så få lignende studier efterfølgende (se f.eks. Álvarez-Álvarez; Davies, Lupton, & Schmidt; Fuller & Rehberg Sedo; Long; Rehberg Sedo). To svenske udgivelser, som med deres egen formulering anlægger et

“litteraturetnografisk perspektiv”, kan ligeledes ses som nutidige udløbere af denne forskningstradition (Forslid et al.; Forslid, Helgason, Lenemark, Ohlsson & Steiner). Det skal også nævnes, at der indenfor antropologien findes en stadigt voksende interesse for litterære fællesskaber, som ligeledes har inspireret mit forskningsprojekt (se Christiansen & Dalsgård 2021a, 2021b; Reed 2018).³

Selvom mit projekts kombination af litteraturvidenskabelige og etnografiske metoder altså ikke er helt uset indenfor litteraturstudierne, er den dog stadig forholdsvis ukonventionel, og der eksisterer indtil videre ikke en veletableret praksis for at forske i litteratur med anvendelse af etnografiske metoder. Flere og flere forskningsudgivelser indenfor litteraturstudierne inddrager etnografiske praksiser, men det er de færreste, der reflekterer eksplicit over denne inddragelse, dens muligheder og implikationer, hvilket kan have noget at gøre med, at der “i det litteraturvidenskabelige miljø [er] et forbehold, hvad angår indsamling af data som supplement til et allerede foreliggende tekstmateriale”, som Johanne Gormsen Schmidt har bemærket (Schmidt, 296). Hvilke muligheder og implikationer ligger der i at blande litteraturvidenskabelige og etnografiske metoder – og hvordan ser sådan en sammenblanding, helt lavpraktisk, ud? Dét mangler der klare svar på. Der mangler med andre ord en “brugsanvisning” for, hvordan man laver feltarbejde i en litteraturfaglig henseende.

Jeg gør mig ikke nogen forhåbninger om, at denne artikel kan gøre det ud for en endegyldig brugsanvisning til at bedrive litterært feltarbejde. Jeg mener imidlertid, at mine metodiske erfaringer og refleksioner kan inspirere og være til hjælp for andre litteraturforskere, der ønsker at bevæge sig væk fra kontorets trygge rammer for at studere litteraturen i dens “naturlige habitat”.

I artiklen vil jeg begynde med at forklare, hvad jeg definerer som litterært feltarbejde og begrebets teoretiske baggrund. Det, jeg betegner som litterært feltarbejde, er nemlig et forsøg på at operationalisere de teorier om litteraturbrug, som optræder i postkritisk litteraturteori. Det er mit argument, at der indenfor postkritikken er en tendens til at overse det iboende empiriske potentiale, der ligger i brugsbegrebet – og at postkritikken i den forstand stiller empiriske spørgsmål til, hvordan og hvorfor litteratur bliver brugt, men samtidig vægrer sig overfor at give empiriske svar. En del af løsningen på denne empiriske vægring, foreslår jeg efterfølgende, er at gentænke postkritikkens begreb om brugsformer i retning af en mere etnografisk orienteret praksis, hvilket indebærer et øget fokus på brugsmonstre. Dét uddyber jeg senere i artiklen, hvor jeg også opstiller en etnografisk inspireret “brugsanvisning” for at bedrive litterært feltarbejde. Sidst i artiklen diskuterer jeg min egen forskningsproces og de valg, jeg har truffet i forhold til at bedrive feltarbejde i et litteraturfagligt øjemed.

Postkritik i praksis: Kritik og brug

Jeg anser på mange måder det, jeg her betegner litterært feltarbejde, for at være en metodisk konsekvens af den stadigt voksende strømning indenfor litteraturforskningen, som kan samles under paraplybetegnelsen “postkritik”. Præfikset “post-” er illustrativt for en dobbeltsidet temporalitet i betegnelsen “postkritik”, som på én

gang indkapsler et opgør med og en videreudvikling af den akademiske tradition for at analysere litteratur og andre kulturelle artefakter, man kan kalde for “Kritik med stort K” (Anker & Felski, 1). Den kritiske traditions *grand old men* er Marx, Nietzsche og Freud, hvis tankegods den franske filosof Paul Ricœur i sin tid betegnede som “mistænksomhedens hermeneutikker” (Ricœur; Sedgwick). Mistænksomhedens hermeneutikker er ifølge postkritikkens bannerfører, litteraturforskeren Rita Felski, med tiden ikke blot blevet et metodisk imperativ på litteratur- og kulturstudierne verden over, men har tillige udviklet sig til en decideret genre med sine egne stilistiske, affektive og analytiske komponenter (Anker & Felski, 3; se også Felski, 2015b).

Foruden en grundlæggende mistænksom, skeptisk eller i de værste tilfælde bedrevidende indstilling overfor omverdenen er et af genretrækkene ved den kritiske tradition en diagnosticerende manøvre, hvor noget, der ligger skjult eller undertrykt i en given tekst, afsløres og bringes for dagens lys (se Anker & Felski, 4; Felski 2015b; Moi 2017a; 2017b, 186). Den “diagnose”, som postkritikken fremlægger af den kritiske traditions selvbekræftende adfærd, ekkoer en betragtning, Eve Sedgwick allerede i starten af årtusindskiftet gjorde af, at de mistænksomme hermeneutikker var blevet så godt som synonyme med at bedrive kritik i det hele taget (Sedgwick, 124). I modsætning til mistænksomhedens hermeneutik (eller det, hun selv kalder for “paranoid læsning”), foreslår Sedgwick et mere kreativt og nydelsesfuldt supplement, som hun med inspiration fra psykoanalytikerens Melanie Kleins begrebsapparat definerer som “reparativ læsning” (Love 2010, 237-238; Sedgwick, 128).

Sedgwicks reparative læsning kan anskues som det første af en lang række post-kritiske alternativer til kritikens signaturmetode – den diagnosticerende, symptomatiske læsning – som er kommet til i de senere år.⁴ Ét af disse alternativer er Felskis bud på, hvad hun kalder “postkritisk læsning”, der er inspireret af Bruno Latours aktør-netværk-teori (ANT) (Felski 2015a; Latour 2005). Ifølge Felski er litterære værkers overlevelsesdygtighed i perspektiv af ANT forudsat af deres iboende “selskabelighed”, som gør et kunstværk i stand til at skabe *tilknytninger* til forskellige brugere af litteratur og blive brugt i forskellige kontekster: “Art works must be sociable to survive, irrespective of their attitude to ‘society’” (Felski 2015b, 166).

Det er ikke tilfældigt, at jeg nævner ordet “brug” to gange i sætningen ovenfor. I Danmark, hvor den kritisk-ideologiske læsning ikke har vundet udbredelse i en nær så dogmatisk form som på for eksempel amerikanske universiteter, drejer det post-kritiske projekt sig nemlig ikke så meget om et opgør med denne tradition, som det drejer sig om at (gen)opdage litteraturens sociale betydning og anvendelsesmuligheder – det vil sige dens *brug* (Mai, 16-17). Interessen for litteraturens sociale liv og brugsformer kommer blandt andet til udtryk i antologien *Litteratur i brug* (2019), som er redigeret af Anne-Marie Mai og udspringer af forskningsprojektet “Uses of Literature”, der har haft netop Felski som forskningsleder. Projektet låner sit navn fra en tidligere udgivelse af Felski, *Uses of Literature* (2008), hvor hun argumenterer for, at et fokus på brug belyser de alsidige og ofte uforudsigelige måder, vi engagerer os i litteratur på:

“ I venture that aesthetic value is inseparable from use, but also that our engagements with texts are extraordinarily varied, complex, and often unpredictable in kind. The pragma-

tic, in this sense, neither destroys not [sic] excludes the poetic. To propose that the meaning of literature lies in its use is to open up for investigation a vast terrain of practices, expectations, emotions, hopes, dreams, and interpretations – a terrain that is, in William James’s words, ‘multitudinous beyond imagination, tangled, muddy, painful and perplexed’. (Felski 2008, 8)

Begrebet brug, sådan som Felski udlægger det, indkapsler et ligeværdigt samspil imellem en teksts æstetiske egenskaber og dens sociale liv, som også kommer til udtryk i hendes idé om postkritisk læsning – og senere i hendes teori om æstetisk “attachment”, *tilknytning* (Felski 2019; 2020).

I forlængelse af ovenstående pointe er det nærliggende at spørge, om postkritikkens anerkendelse af litteraturens selskabelighed ikke kræver, at vi som litteraturforskere, der er interesserede i litteraturens sociale brug, *selv* er selskabelige? At vi bevæger os derud, hvor litteraturen rent faktisk bliver brugt og imødekommer litteraturbrugens alsidige former ved selv at tage alsidige metoder i brug? (Lind 2019, 52). Det er imidlertid bemærkelsesværdigt, at de færreste har taget denne metodiske konsekvens af postkritikkens interessefelt. I stedet lader den etnografiske forskningstradition, som ligger til grund for ANT (se Latour 1987; Latour & Woolgar; Pontille), til mere eller mindre at være gået tabt i den oversættelse af Latours tankegang til litteraturstudierne, som postkritikken er et udtryk for. Et eksempel herpå i en dansk kontekst er forskningsantologien *Litteratur i brug* (2019), hvis bidrag ganske vist afspejler litteraturbrugens alsidige former, men samtidig indeholder påfaldende få refleksioner over brugsbegrebets åbenlyse empiriske potentiale.⁵ Det tætteste, man i antologien kommer på en refleksion over dette potentiale er Lars Handestens indledende oversigtsartikel over forskellige former for litteraturbrug, hvor han starter med at fremskrive et metodisk carte blanche til sit eget forskningsfelt:

“ Hvis ikke det blot er litteraturens generelle potentialer, der undersøges, men dens konkrete brug, så bliver man nødt til at undersøge den netop dér, hvor den bruges. Det tvinger os måske ikke i første omgang ud i empiriske studier af konkrete læsers brug, men i hvert fald hen imod en mere præcis iagttagelse af de steder, hvor litteraturen optræder, og af de personer, der bruger den, for at finde ud af, hvilken rolle den spiller. Undersøgelsen af de måder, litteraturen faktisk er blevet brugt på, kan så omvendt pege tilbage på og være med til at bestemme dens potentielle anvendelighed og brugbarhed. (Handesten 19-20)

Denne tilsyneladende ubekymrede affejning af “empiriske studier” – en formulering, som tilsyneladende indbefatter den etnografiske forskningsmetode – af litteraturbrug, vi finder hos Handesten, er i høj grad symptomatisk for en generel tilbøjelighed indenfor den postkritiske strømning til at tilbyde teoretiske og almen-gørende svar på, hvad der i virkeligheden er empiriske spørgsmål: Hvordan – og hvorfor – bruger vi litteratur?

Et spørgsmål trænger sig på: Kan man overhovedet beskæftige sig med litteraturbrug fra skrivebordet? I så fald går man uvægerligt glip af det fulde, nuancerede billede af, hvordan litteratur bliver brugt. Skæver man til den etnografiske forskningstradition, er det således ikke overraskende, at det her er en helt grundlæggende

metodisk pointe, at man først kan forstå en social praksis og dens normer og antagelser, hvis man tager del i den og betragter den i sin praktiske udfoldelse. Som antropologen Kirsten Hastrup formulerer det, har vi udefra kun adgang til *kortet*, altså repræsentationen af en social praksis og dens regler, hvorimod en etnografisk undersøgelse indefra giver adgang til selve *kortlægningen* – det vil sige, hvordan reglerne virker i og opstår ud af praksis (Hastrup, 88). Man kan med Hastrups metafor in mente spørge sig selv, om vi i litteraturforskningen har været tilbøjelige til at stille os tilfredse med “kortet”? Der er i hvert fald iøjnefaldende ligheder imellem postkrittikkens studier af litteraturens “potentielle anvendelighed og brugbarhed” og den tidlige receptionsæstetik, som ligeledes byggede på en slags idealiseret, generaliseret (og i en forstand selvcentreret) repræsentation af, hvordan man *forestillede sig*, almindelige læsere læste.⁶

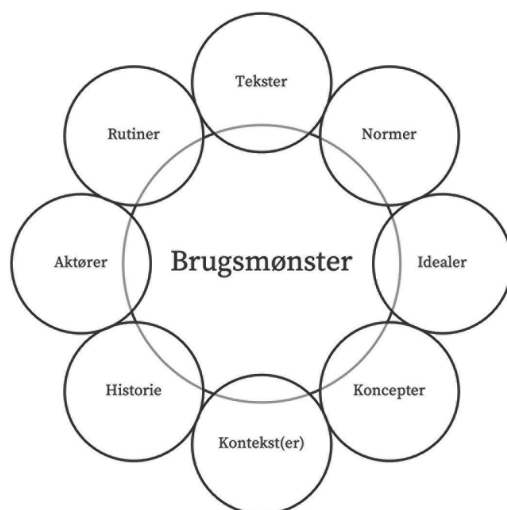
Man kan på den måde kritisere postkritikken for at være et forskningsfelt, som stiller, hvad der i virkeligheden er empiriske spørgsmål, men samtidig vægrer sig ved at tilbyde empiriske svar – hvorved postkrittikkens alternativ til kritikken bliver en slags “almen læsning, ideer om, hvordan vi alle sammen læser”, som Dan Ringgaard rammende har formuleret det (Ringgaard 2019, 83). Det ærgerlige er, at der jo allerede eksisterer et væld af alternativer til den kritiske, mistænksomme læsning hos empiriske læsere, der kun venter på at blive opdaget gennem feltstudier, og som – for nu at genbruge den formulering, Felski låner fra William James – er “beyond imagination”. Ved fortsat at navigere behændigt udenom empiriske eller etnografiske forskningsmetoder, overser postkritiske forskere dermed, hvad der for mig at se er den mest umiddelbare løsning på deres efterspørgsel efter alternativer til kritiske læsestrategier: at studere og lære af de mangeartede, uforudsigelige brugspraksisser, som forbinder sig til “actual readers”, den virkelige verdens læsere. For eksempel forfattere. Og hvordan gør man så dét? Det skal vi se nærmere på nu.

Litterært feltarbejde som studiet af litterære brugsmønstre

Én af årsagerne til postkrittikkens uheldige diskrepans mellem forskningsinteresse og -metode er tilsyneladende, at strømmingen har taget Latours netværksbegreb til sig som et overvejende abstrakt eller konceptuelt perspektiv, der med Mais formulering kan “være med til at skabe et blik for kompleksiteten og de mange aktører, der er på spil i og omkring en litterær tekst” (Mai, 17).⁷ Jeg underkender ikke vigtigheden af dette blik for netværket og dets aktører, men vil dog sætte spørgsmålstegn ved, hvor anvendeligt blikket er analytisk set, hvis man ikke også medtager i hvert fald en grad af aktør-netværk-teoriens radikale empirisme, som netop tilskynder, at man ikke stiller sig tilfreds med koncepterne i sig selv, men forfølger disse koncepter ind i de komplekse sociale kontekster, de optræder i (Winthereik, 24). Ellers overser man, som Amy Hungerford har bemærket, alle de produktive, skabende aktiviteter, som kun kommer til syne fra en etnografisk position (Hungerford, 4-9).

Den dårlige nyhed er altså, at litteraturforskningens fokus på “kortet” ikke tager højde for alle de produktive aktiviteter, som finder sted nede i selve det litterære landskab. Den gode nyhed er til gengæld, at der ikke skal meget til for at gøre postkrittikkens brugsbegreb anvendeligt i en etnografisk henseende. Det kræver blot, at

begrebet operationaliseres til at kunne beskrive mere indviklede sociale virkeligheder end de generelle “brugsformer”, postkrikken fremstiller. For at accentuere brugsbegrebets fornyede empiriske fokus vil jeg derfor foreslå begrebsdannelsen “brugsmønstre”, hvilket desuden baner vejen for en definition af litterært feltarbejde som *studiet af litterære brugsmønstre*. Hvor etnografisk feltarbejde handler om at dokumentere de “patterns of life” (Hammersley & Atkinson, 2), som udspiller sig i en specifik social kontekst, vil det at bedrive litterært feltarbejde sige at anvende etnografiske metoder i samspil med litteraturvidenskabelige med det formål at beskrive og analysere mønstrene for, hvordan litteratur bliver brugt i forskellige litterære miljøer og af forskellige litteraturbrugere. Betegnelsen brugsmønstre er et forsøg på ud fra mine erfaringer fra feltarbejdet at omsætte tankegodset fra postkrikken (og ANT) til en model for at bedrive litterært feltarbejde og analysere litteraturbrug, som den forekommer i praksis. Det ligger i ordet, at et brugsmønster opstår gennem og vedligeholdes af aktive brugshandlinger, hvorved begrebet resonerer med Latours pointe om, at det sociale ikke er en allerede eksisterende størrelse, men er et fænomen under stadig tilblivelse (se Latour 2005).⁸ Man kan derfor med fordel forstå brugsmønstret som et strategisk udsnit af Latours omsiggribende netværk, som lægger op til en mere afgrænset analyse af specifikke litterære brugsmønstre på tværs af praksisser og kontekster og mellem forskellige aktører. Som det fremgår af figuren nedenfor, vil en analyse af disse mønstre tage udgangspunkt i det udfoldede samspil mellem en række mulige analytiske komponenter:

Figur 1. Mulige analytiske komponenter i et brugsmønster.

Som figuren illustrerer, henviser betegnelsen brugsmønster ikke blot til den konkrete brugspraksis, men også til de brugsideal og normer for litteraturbrug, som forbinder sig til denne praksis – herunder hvilken litteratur brugerne i det hele taget opfatter som *brugbar* indenfor rammerne af det givne brugsmønster. Hvor man fra skrivebordet er overladt til repræsentationen af brugsmønstret i dets ideelle

form, kan man ved at være til stede og observere brugsmønstrene i deres udfoldelse få indblik i den gensidige påvirkning mellem brugsideal og brugspraksis – og ikke mindst brugsmønstrenes grundlæggende indviklede karakter. Det vil vel at mærke ofte være frugtbart at se nærmere på sammenhængen og kontaktfladerne mellem forskellige brugsmønstre.

Det, jeg betegner som litterært feltarbejde, deler selvsagt arvemateriale med den etnografiske forskningstradition. Historisk set er der, som antropologen James Clifford har redegjort for, et nært slægtskab mellem det litterære og det etnografiske, der kan dateres helt tilbage til hybride, litteraturhistoriske værker som Herodots *Historie* og Montesquieus *Persiske breve* (Clifford, 2). Etnografisk forskning findes i forskellige afskygninger, men kendetegnes ved to grundlæggende, komplementerende aktiviteter: deltagerobservation og (ned)skrivning. Den ene aktivitet forudsætter den anden, som forfatterne til håndbogen *Writing Ethnographic Fieldnotes* (2011) skriver:

“ The ethnographer participates in the daily routines of this setting, develops ongoing relations with the people in it, and observes all the while what is going on. Indeed, the term ‘participant observation’ is often used to characterize this basic research approach. But, second, the ethnographer writes down in regular, systematic ways what she observes and learns while participating in the daily rounds of the lives of others. In so doing, the researcher creates an accumulating written record of these observations and experiences. These two interconnected activities comprise the core of ethnographic research: first-hand participation in some initially unfamiliar social world and the production of written accounts of that world that draw upon such participation. (Emerson, Fretz, & Shaw)

Etnografi handler om gennem deltagelse at nærme sig en bestemt social virkelighed for at forstå de sociale mønstre, og hvad deltagerne forstår som vigtigt og meningsfuldt. Nedskrivningen af feltnoter, allerede ved de første, løse skriblerier, er en fortolkende praksis, hvor man som forsker skaber mening ud af sine observationer (ibid., 2-6). Efterhånden som ens observationer eller data samler sig til et skriftligt output, bliver ens praksis dog mere og mere analytisk, fortolkende.

Som Martyn Hammersley og Paul Atkinson har påpeget, findes der fem parametre indenfor den etnografiske forskningsmetode, som kvalificerer, hvad man kunne kalde en mere hverdagslig måde at forstå sin omverden på, og giver den videnskabelig validitet gennem en holdbar metodologi (Hammersley & Atkinson, 3-4). Jeg tager mig her friheden til at (gen)bruge de samme parametre til at lave en definition af det, jeg betegner som litterært feltarbejde:

1. En overvejende del af forskningsprocessen finder sted i “felten”, i en social kontekst, hvor litteratur bliver brugt og spiller en betydningsbærende rolle.
2. Datamaterialet er alsidigt og kombinerer empirisk og arkivalisk materiale, men vil som minimum involvere deltagerobservationer og/eller interviews samt litterære artefakter eller tekster.
3. Dataindsamlingen er eksplorativ, men retter sig mod materiale, der kaster lys på litteraturens brug og brugbarhed i den sociale kontekst eller virkelighed, som undersøges.

4. Studiet er i mindre skala og fokuserer på få, udvalgte cases, der danner grobund for sammenligninger, hvor fællestræk og forskelle i mønstrene for litteraturbrug træder frem.
5. Analysen fokuserer på de litterære brugsmønstre i datamaterialet og inddrager eventuelt andre litteraturteoretiske begreber.

Ovenstående “brugsanvisning” for at bedrive litterært feltarbejde er naturligvis blot én ud af mange andre mulige tilgange.⁹ Jeg håber dog, at den kan være til inspiration for andre litteraturforskere, som ønsker at bevæge sig væk fra skrivebordet og undersøge litteraturens alsidige brugsmønstre. Litterært feltarbejde er en metode til at blive klogere på, hvordan litteraturen bliver til og bliver brugt i fællesskaber, som den på samme tid skaber. Den ringe pris for denne forskningsmæssige gevinst er et lille tab af metodisk komfort (Ryan, 32). I det følgende vil jeg diskutere disse pointer i forhold til mit eget feltarbejde på forfatterskolerne.

Min akademiske akklimatisering: Feltarbejdets skrivefaser

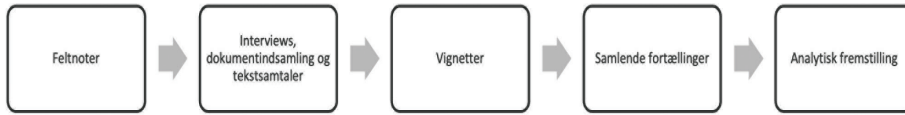
Som jeg bemærkede ovenfor, handler feltarbejde helt grundlæggende om *skrivning*: at producere “tykke”, narrative beskrivelser og optegnelser ud fra førstehåndsviden om en social praksis (Geertz; Van Maanen). Skrivningen finder selvsagt sted i forskellige faser – lige fra de første, løse skriblerier til de samlende, syntetiserende narrativer, man ender ud med i sin analytiske fremstilling. Jeg vil her give eksempler fra mit feltarbejde på Forlaget Gladiator, som illustrerer de forskellige skrivefaser (og dermed de forskellige “trin”) forbundet med at bedrive litterært feltarbejde.

Da jeg i efteråret 2017 mødte op på Forlaget Gladiator i den spæde begyndelse af dette forskningsprojekt, var en af de første ting, forlagets direktør, Jakob Sandvad, som også bestyrer forlagets forfatterskoler, sagde, at jeg skulle “akklimatiseres som akademiker” via min deltagelse i skriveværkstedets tekstsamtaler. Jeg skyndte mig at skrive formuleringen ned i min notesbog, og den blev ved med at spøge i min bevidsthed ... Akklimatiseres? Fra hvad? Og til hvad? Formuleringen indikerede, at forskellen på at læse som en akademiker og som en forfatter under tekstsamtalerne ikke lå så meget i læsningens metode, som den lå i selve tekstsamtalernes “klima”. Det var tilsyneladende en forskel, der var mere sanselig, og som skulle mærkes på egen krop for at forstås. Da jeg ugen efter sad med til min første tekstsamtale eller “fælleslæsning”, som det kaldes på Gladiator, forstod jeg, hvad Sandvad mente. Undervejs i samtalen gik det nemlig op for mig, at der teknisk set ikke var den store forskel på, hvordan man analyserede tekster i dette rum i forhold til for eksempel på universitetet. Forskellen lod derimod til at ligge i noget mere affektivt bestemt, en særlig *stemning*. I starten fornemmede jeg blot denne mere u håndgribelige forskel; siden begrebsliggjorde jeg det ved hjælp af Felskis postkritiske begrebsapparat i artiklen “The mood of writerly reading” (2020).

Den indsigt, der startede som en feltnote, endte således med at danne baggrund for en færdig forskningsartikel, hvilket illustrerer den første og den sidste af feltarbejdets skrivefaser. Indimellem gemmer der sig flere skriftlige faser og tilhørende teksttyper. Disse faser overlapper selvfølgelig, men for overskuelighedens skyld har

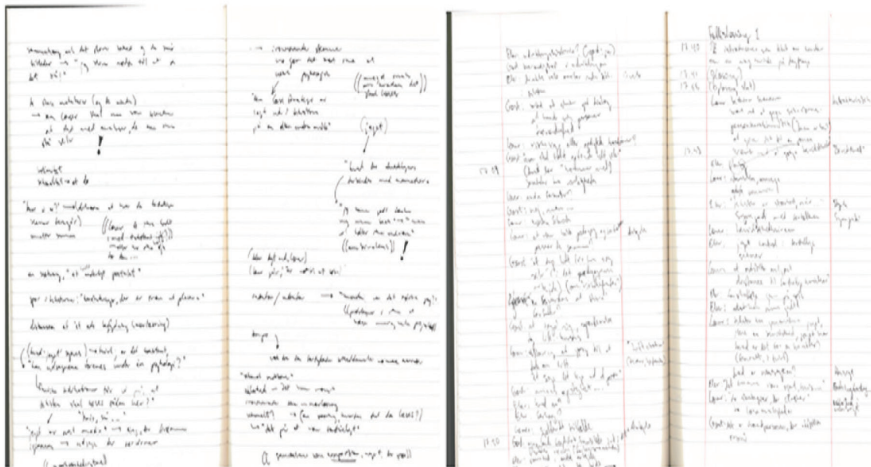

jeg stillet dem fortløbende i figuren nedenfor, hvor man kan se de forskellige typer og stadier af skrivearbejde, jeg har lavet undervejs i mit feltarbejde:¹⁰

Figur 2. Skrivearbejde i mit feltarbejde.

Som figuren viser, var det næste trin i mit feltarbejde at indsamle dokumenter – og ikke mindst foretage interviews med skrivebureauerne og optage tekstsamtalerne på forlagets forfatterskole (de to sidste blev omdannet til “tekst” gennem mit efterfølgende transskriptionsarbejde, hvilket i sig selv er en krævende, men analytisk øjenåbnende proces).¹¹

Figur 3. Feltnoter fra tekstsamtaler.

Senere i forskningsprocessen skrev jeg mine feltnoter og transskriptioner om til såkaldte etnografiske *vignetter*; små fortællinger, der indkapslede en væsentlig brugshandling eller situation. Disse mindre vignetter dannede forlæg for udarbejdelsen af, hvad jeg her kalder for “samlende fortællinger”, hvilket dækker over generelle beskrivelser af litterære brugsmønstre, som modsat vignetterne ikke knytter sig til én specifik situation. Her er et eksempel:

I det største af Forlaget Gladiators kontorlokaler står der et langbord. For at få en fornemmelse for de mange forskellige aktiviteter, som kan udspille sig på forlaget i løbet af en arbejdsdag, kan man forestille sig, at man en hel dag sidder for enden

af dette bord: Om morgenen møder medarbejderne ind én efter én. Alle samles omkring bordet til et redaktions- eller driftsmøde. En duft af kaffe spreder sig fra en stålfarvet stempelkande midt på bordet. Efter mødet sidder en praktikant fordybet i korrekturlæsning, mens en anden er i gang med at pakke bestillinger fra webshoppen. Nede i den modsatte ende sidder to redaktører og taler med en forfatter om et manuskript, som snart er klar til udgivelse. De diskuterer titlen. Lige inden frokost bliver en ny bog leveret fra trykkeriet. Alle hjælper til med at bære de tunge bogkasser op ad trappen. De stimler sammen omkring bordet for at se den nye bog. Den åbne kasse bliver stående på bordet i nogle timer. Det er op til en udgivelse, så efter frokostpausen fyldes bordet med stabler af bogeksemplarer, som skal pakkes og sendes til anmeldere. Hen på eftermiddagen bliver bordet ryddet, og pressemeddelelser, anmeldereksemplarer og boblekuverter bliver skiftet ud med rene kaffekopper og plastikbægre med kuglepennene. Der stilles flere stole omkring bordet. Det er ikke længere indrettet til forlagsarbejde, men til undervisning af eleverne på forlagets forfatterskole, Gladiatorskolen. Kl. 17 begynder undervisningen. Nu er kontorlokalet forvandlet til et skriveværksted.

Fortællingen ovenfor er vel at mærke fiktioniseret, men den er ikke *fiktiv*, da den bygger på en masse observationer, jeg på det tidspunkt havde gjort af forlagets og forfatterskolens arbejdsgange. På den måde illustrerer narrativet den sammenfiltring af forskellige litterære brugsmønstre, som Gladiators lokaler danner ramme for. I min forskningsproces var netop denne sammensatte beskrivelse med til at bane vejen for min erkendelse af, at den måde, litteratur blev brugt på i skriveværkstedet, på ingen måde begrænsede sig til denne setting, men også påvirkede, hvordan man opfattede og beskæftigede sig med litteratur i forlagets øvrige arbejdsgange.

Gennem feltarbejdet samt løbende ned- og omskrivning af mine feltnoter nåede jeg på den måde frem til den indsigt, at såvel det litteratursyn som den praksis for at arbejde med litteratur, Gladiator danner ramme for, i virkeligheden bygger på poetologiske idéer knyttet til skriveværkstedet. Da jeg senere lavede feltarbejde på Testrup Højskole og Forfatterskolen, gjorde jeg ligeledes den erfaring, at deltagerenes sociale omgang med litteratur heller ikke disse steder kunne reduceres til én isoleret brugsform, men fandt sted i indfildrede mønstre, som bredte sig over forskellige kontekster indenfor det *praksisfællesskab*, forfatterskolerne udgør – for nu at bruge Jean Lave og Etienne Wengers berømte (og yderst brugbare) begreb (Lave & Wenger; Wenger). Endnu senere i forskningsprocessen begyndte jeg at udrede og studere de mønstre for æstetisk tilknytning, som specifikt knytter sig til tekstsamtalerne; et analytisk fund, der udgør min ph.d.-afhandlings nok vigtigste bidrag (om ikke andet efter min egen mening). Det er vist overflødigt at sige, at jeg aldrig var nået til disse forskningsmæssige opdagelser, hvis jeg ikke havde observeret forfatterskolernes brugsmønstre i deres praktiske udfoldelse.

Afrunding: Forvandlet af feltarbejde

Lad mig afrunde denne metodiske brugsanvisning med at binde en lille sløjfe på formuleringen “at blive akklimatiseret som akademiker”, som Sandvad omtalte

den proces, jeg stod overfor, da jeg påbegyndte mit feltarbejde. Formuleringen sætter nemlig fingeren på et vigtigt aspekt af det at bevæge sig væk fra skrivebordet og ud i det vildtvoksende, litterære landskab: Du er ikke den samme, når du vender tilbage til kontorets trygge rammer. Det lyder måske som noget hokus-pokus, men i virkeligheden er det bare en naturlig konsekvens af det, antropologen Tim Ingold betegner som en “uddannelse i opmærksomhed” (Ingold, 2-3). Jeg har ikke helt kunnet ryste skriveværkstedets *stemning* af mig efter mit feltarbejde. Det er egentlig heller ikke, fordi jeg har haft brug for det – for erfaringen af at se litteraturen og dens brugsmuligheder med nye, lånte “briller” har skærpet mit generelle analytiske blik og givet mig en dybere forståelse af forfatterskolerens livsverden og ikke mindst de specifikke litterære brugsmønstre, som udspringer af den livsverden. Én ting er at studere litteraturens brugsformer på afstand og fra skrivebordet. Noget helt andet er at mærke mønstrene for, hvordan andre empiriske læsergruppe bruger litteratur, på egen krop og *in situ* optrevle, nej, lade sig *vikle ind* i deres, sammenflettede, indfildrede islæt i praksis. Hvis du har mod på det sidste, så håber jeg, at den her brugsanvisning viser sig brugbar ...

Noter

- 1 Artiklen er en forkortet og revideret version af kapitel 2 i min ph.d.-afhandling, *Hvordan lærer forfattere at læse?* (2022).
- 2 En lille skitse af mit feltarbejde: Jeg foretog mit feltarbejde på Gladiatorskolen i efteråret 2017 – og Gladiatorskolens Aarhus-filial, Den jyske Forfatterskole, i foråret 2018 – på Testrup Højskoles skrivelinje i efteråret 2018 og på Forfatterskolen i vinteren 2018. Alle tre steder har jeg interviewet skrivelærerne (semistrukturerede interviews), optaget tekstsamtaler og indsamlet elevtekster. Derudover har jeg interviewet yderligere skrivelærere og besøgt flere forfatterskoler, der af forskellige grunde ikke har fundet vej til afhandlingen. Feltarbejdet blev rammesat af en spørgeskemaundersøgelse henvendt danske skrivelærere, som jeg foretog i foråret 2018.
- 3 Disse alternativer tæller blandt andet “overfladelæsning” (Best & Marcus), ”retfærdig læsning” (Marcus), “generøs læsning” (Bewes 2010), ”komposition” (Latour 2010), “tynd beskrivelse” (Love 2013), “anerkendende læsning” (Moi 2017b, 196ff), “kreativ læsning” (Ringgaard 2020, 176-177) – for ikke at nævne min egen “gode (nok) læsning”, som drager inspiration fra forfatterskolerens læsepraksis (Lind 2020a).
- 4 Man finder dog undtagelser i antologien *Litteratur i brug* (2019), hvor blandt andre Nikolaj Elf, Tina Høegh og Vibeke Christensen i artiklen “Brug af litteratur i skole og undervisning” baserer sig på empiriske observationer af klasseundervisning (Elf, Høegh, & Christensen 2019). Det er i og for sig sigende, at forfatterne til dette bidrag ikke har en litteraturfaglig baggrund.
- 5 Colin Martindale har blandt andre fremført den kritik af receptionsæstetikken, at: “Literary theorists, for whatever reason, often take as axiomatic what are really empirical questions” (349). I samme tråd har David S. Miall, som er en af de førende forskere indenfor det, der bliver kaldt “empirical literary studies”, argumenteret for, at empiriske litteraturstudier er “the Cinderella in the family of literary disciplines” – blot med den forskel, at der ikke kommer en prins til undsætning (Miall, 12). Det interessante er, at Mialls forsvar for empiriske litteraturstudier foregriber mange af de faglige diskussioner, som nogle år senere dukker op med postkritikken. For eksempel mener Miall, at empiriske litteraturstudier af, hvordan og hvorfor vi læser, er et

- opgør med de mistænksomme hermeneutikker, som han – ligesom Felski – mener dominerer litteraturstudierne. Jeg nævner dette eksempel, fordi jeg mener, at det underbygger min pointe om, at empiriske og etnografiske studier af litteratur er en åbenlys konsekvens af postkritikkens teoretiske projekt.
- 6 Handesten forsøger i *Litteraturen rundt: Aktører i det litterære felt* (2018) at imødekomme denne udfordring ved netværksbegrebets abstraktionsniveau ved med forbillede i Héléne Buzelin (Buzelin 2005) at anvende Bourdieu og Latours teorier komplementært. Det metodiske motto i ANT om at følge aktøren (“follow the actor”) bliver her til “follow the book” (Handesten 2018, 24).
  - 7 Som Marilyn Strathern (1996) har påpeget, er et netværk i Latours forståelse teoretisk set uden ende, hvilket er både dets analytiske styrke og svaghed. Hun bemærker dog også, et netværket, fordi det skabes og opretholdes af sociale interaktioner, bygger på en skrøbelig temporalitet, hvorved det interessante er at observere, hvordan de bliver opretholdt: “Networks rendered contingent on people’s interactions turn out to have a fragile temporality. They do not last for ever; on the contrary, the question becomes how they are sustained and made durable” (Strathern 1996, 523).
  - 8 Det er desuden værd at bemærke, at man indenfor den etnografiske forskningslitteratur finder betegnelser, der minder om mit begreb om litterært feltarbejde, herunder “ethnography of literature” (Sadana 2016) og “literary anthropology” (Wiles 2020). Ellen Wiles har argumenteret for, at der grundlæggende findes tre betydninger af det, hun betegner som “litterær antropologi”: Den første handler om at bruge litterære tekster som etnografisk materiale, hvilket især knytter sig til en bestemt praksis for historisk etnografi. Den anden handler om at bruge litterære greb og modi i udarbejdelsen af etnografiske beskrivelser. Den tredje, som er den betydning, der lægger sig mest op ad min egen forståelse af litterært feltarbejde, handler om etnografisk at undersøge litterære, kulturelle praksisser og produktionsformer. Den tredje betydning er da også, som Wiles bemærker, den mest uudforskede i akademisk regi (Wiles 2020, 2). Wiles nævner dog nogle af de få studier, som for nylig har taget greb om denne problemstilling, herunder: Danielle Fuller og DeNel Rehberg Sedos *Reading Beyond the Book: The Social Practices of Contemporary Literary Culture* (2013), Claire Squires’ ”Literary Prizes and Awards” (2013), Beth Driscolls *The New Literary Middlebrow: Tastemakers and Reading in the Twenty-First Century* (2014) samt mere eksplicit etnografiske studier, såsom Adam Reeds antropologiske studie af The Henry Williamson Society i England (Reed 2011).
  - 9 Jeg har her skævet til Paula Jarzabkowski et al.s overbevisende inddeling af det etnografiske tekstarbejde (Jarzabkowski, Bednarek, & Lê 2014).
  - 10 For eksempler på transskriberede tekstsamtaler (og min analyse af dem) se min artikel “Kritik som omsorg: Hvad skriveværkstedets tilknytningsmønstre lærer os om at være gode (nok) læsere)” (2020)

Litteratur

Álvarez-Álvarez, Carmen (2016): “Book Clubs: An Ethnographic Study of an Innovative Reading Practice in Spain”, i *Studies in Continuing Education*, 38, s. 228-42.

Anker, Elizabeth & Rita Felski (2017): “Introduction”, i Elizabeth Anker og Rita Felski (red.): *Critique and Postcritique*, Durham / London: Duke University Press.

Best, Stephen & Sharon Marcus (2009): “Surface Reading: An Introduction”, i *Representations*, 108, s. 1-21.

- Bewes, Timothy (2010): "Reading With the Grain: A New World in Literary Criticism", i *differences*, 21, s. 1-33.
- Christiansen, Charlotte Ettrup & Anne Line Dalsgård (2021a): "At finde fodfæste: Om tillæring af litterær perception på to danske skriveskoler", i Lasse Gammelgaard, Signe Ulbjerg and Marianne Raakilde (red.): *Kreativ skrivning i sundhedskontekster*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Christiansen, Charlotte Ettrup & Anne Line Dalsgård (2021b): "The Day We Were Dogs: Mental Vulnerability, Shared Reading, and Moments of Transformation", i *Ethos*, 49, s. 286-307.
- Davies, Ben, Christina Lupton & Johanne Gormsen Schmidt (2022): *Reading Novels During the Covid-19 Pandemic*, Oxford: Oxford University Press.
- Elf, Nikolaj, Tina Høegh & Vibeke Christensen (2019): "Brug af litteratur i skole og undervisning", i Anne Marie Mai (red.): *Litteratur i brug*, Hellerup: Forlaget Spring.
- Emerson, Robert M., Rachel I. Fretz & Linda L. Shaw (2011): *Writing Ethnographic Fieldnotes*, Chicago / London: University of Chicago Press.
- Felski, Rita (2008): *Uses of Literature*, Malden / Oxford: Blackwell Publishing.
- Felski, Rita (2015a): "Latour and Literary Studies", i *PMLA: Publications of the Modern Language Association of America*, 130, s. 737-42.
- Felski, Rita (2015b): *The Limits of Critique*, Chicago / London: The University of Chicago Press.
- Felski, Rita (2019): "Identifying with Characters", i Amanda Anderson, Rita Felski & Toril Moi (red): *Character: Three Inquiries in Literary Studies*, Chicago / London: University of Chicago Press.
- Felski, Rita (2020): *Hooked: Art and Attachment*, Chicago / London: University of Chicago Press.
- Forslid, Torbjörn, Jon Helgason, Lisbeth Larsson, Christian Lenemark, Anders Ohlsson & Ann Steiner (2015): *Höstens böcker: Litterära värdeförhandlingar 2013*, Göteborg: Makadam förlag.
- Forslid, Torbjörn, Jon Helgason, Christian Lenemark, Anders Ohlsson & Ann Steiner (2017): *Litterära värdepraktiker*, Göteborg: Makadam förlag.
- Fuller, Danielle & DeNel Rehberg Sedo (2013): *Reading Beyond the Book: The Social Practices of Contemporary Literary Culture*, New York: Routledge.
- Geertz, Clifford (1973): "Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture", i *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*, New York: Basic Books.
- Hammersley, Martyn & Paul Atkinson (2007): *Ethnography: Principles in Practice*, London: Routledge.
- Handesten, Lars (2018): *Litteraturen rundt: Aktører i det litterære felt*, Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Handesten, Lars (2019): "Litteratur i brug: Litteraturens samfundsmæssige status og en status over litteraturens brugere", i Anne Marie Mai (red.): *Litteratur i brug*, Hellerup: Forlaget Spring.
- Hastrup, Kirsten (2020): "Feltarbejde", i Svend Brinkmann & Lene Tanggaard (red.): *Kvalitative metoder: En grundbog*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Hungerford, Amy (2016): *Making Literature Now*, Stanford: Stanford University Press.
- Ingold, Tim (2013): *Making: Anthropology, Archeology, Art and Architecture*, London / New York: Routledge.
- Jarzabkowski, Paula, Rebecca Bednarek og Jane K. Lê (2014): "Producing Persuasive Findings: Demystifying Ethnographic Textwork in Strategy and Organization Research", i *Strategic Organization*, 12, s. 274-87.
- Kjerkegaard, Stefan & Dan Ringgaard (2019): "Hvordan forfattere læser: Et bidrag til postkritikken med læsninger i Karl Ove Knausgårds *Min Kamp* og Christina Hesselholdts *Selskabet*", i Jens Lohfert Jørgensen, Louise Mønster & Michael Kallesøe Schmidt (red.): *En ny kritik*, Hellerup: Spring.
- Latour, Bruno (1987): *Science in Action: How to Follow Scientists and Engineers Through Society*, Harvard University Press.

- Latour, Bruno (2005): *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford: Oxford University Press.
- Latour, Bruno (2010): "An Attempt at a 'Compositionist Manifesto'", i *New Literary History*, 41, s. 471-90.
- Latour, Bruno & Steve Woolgar (1986): *Laboratory Life: The Construction of Scientific Facts*, Princeton: Princeton University Press.
- Lave, Jean & Etienne Wenger (2003): *Situeret læring – og andre tekster*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Lind, Hans (2019): "Min akademiske akklimatisering: Om feltarbejde på danske forfatterskoler", i *Standart*, 1.
- Lind, Hans (2020a): "Kritik som omsorg, eller: Hvad skriveværkstedets tilknytningsmønstre lærer os om at være gode (nok) læsere", *Tidskrift för litteraturvetenskap*, 50.
- Lind, Hans (2020b): "The Mood of Writerly Reading", *New Writing*, 17, s. 229-43.
- Long, Elizabeth (2003): *Book Clubs: Women and the Uses of Reading in Everyday Life*, Chicago: University of Chicago Press.
- Love, Heather (2010): "Truth and Consequences: On Paranoid Reading and Reparative Reading", i *Criticism*, 52, s. 235-41.
- Love, Heather (2013): "Close Reading and Thin Description", *Public Culture*, 25, s. 401-34.
- Mai, Anne Marie (2019): "Indledning", i Anne Marie Mai (red.): *Litteratur i brug*, Hellerup: Forlaget Spring.
- Marcus, Sharon (2009): *Between Women: Friendship, Desire, and Marriage in Victorian England*, Princeton: Princeton University Press.
- Miall, David S. (2006): *Literary Reading: Empirical & Theoretical Studies*, New York: Peter Lang Inc.
- Moi, Toril (2017a): "'Nothing Is Hidden': From Confusion to Clarity; or, Wittgenstein on Critique", i Elizabeth S. Anker og Rita Felski (red.): *Critique and Postcritique*, Durham / London: Duke University Press.
- Moi, Toril (2017b): *Revolution of the Ordinary: Literary Studies after Wittgenstein, Austin, and Cavell*, Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Pontille, Jérôme D. (2019): "What Did We Forget About ANT's Roots in Anthropology of Writing?", i *The Routledge Companion to Actor-Network Theory*, New York: Routledge.
- Reed, Adam (2011): *Literature and Agency in English Fiction Reading: A Study of Henry Williamson Society*, Manchester: Manchester University Press.
- Reed, Adam (2018): "Literature and Reading", *Annual Review of Anthropology*, 47, s. 33-45.
- Rehberg Sedo, DeNel (2011): *Reading Communities From Salons to Cyberspace*, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Ricoeur, Paul (1970): *Freud and Philosophy: An Essay on Interpretation*, New Haven: Yale University Press.
- Ringgaard, Dan (2019): "Brugslæsning på Caffè Dante", i Anne Marie Mai (red.): *Litteratur i brug*, Hellerup: Forlaget Spring.
- Ringgaard, Dan (2020): *Chaplins pind: Et essay om litteratur og kreativitet*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Ryan, Rory (1996): "The Social Life of Literature: Cultural Studies, Cultural Ethnography and the Future of Literary Studies", i *Journal of literary studies*, 12, s. 1-39.
- Sadana, Rashmi (2016): "Reading Delhi, Writing Delhi: An Ethnography of Literature", i *Theorizing Fieldwork in the Humanities*, New York: Springer.
- Schmidt, Johanne Gormsen (2019): *Uanselighedens kunst. Æstetik og praksis på Forlaget Basilisk*, upubliceret ph.d.-afhandling, Syddansk Universitet.

- Schwartz, Camilla (2019): "Forfatteren som læser: Litteratur i brug hos Karl Ove Knausgård, Tomas Espedal og Pablo Llambías", i Anne Marie Mai (red.), *Litteratur i brug*, Hellerup: Forlaget Spring.
- Sedgwick, Eve Kosofsky (2003): "Paranoid Reading and Reparative Reading, or, You're so Paranoid, You Probably Think This Essay is About You", *Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity*, Durham: Duke University Press.
- Strathern, Marilyn (1996): "Cutting the Network", *Journal of the Royal Anthropological Institute*, s. 517-35.
- Van Maanen, John (2011): *Tales of the Field: On Writing Ethnography*, Chicago: University of Chicago Press.
- Wenger, Etienne (2010): *Praksisfællesskaber: Læring, mening og identitet*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Wiles, Ellen (2020): "Three Branches of Literary Anthropology: Sources, Styles, Subject Matter", *Ethnography*, 21, s. 280-95.
- Winthereik, Brit Ross (2019): "Is ANT's Radical Empiricism Ethnographic?", i *The Routledge Companion to Actor-Network Theory*, New York: Routledge.